

LBRIS

We know
books

IONUȚ-MARIAN ANGHEL

**FORME DE GUVERNARE
A SITUAȚIEI ROMILOR
SCURT ISTORIC DE LA ILUMINISM
LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

t...

TRITONIC

Tritonic Books

București - 2023

Ionuț-Marian Anghel
Forme de guvernare a situației romilor.
Scurt istoric de la Iluminism la Uniunea Europeană

Copyright © Ionuț-Marian Anghel
 Copyright © TRITONIC 2023 pentru ediția prezentă.
 Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC
 Str. Coacăzilor nr. 5, București
 e-mail: editura@tritonice.ro
 www.tritonice.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția Sociologie este coordonată de prof. univ. dr. Gabriel Jderu.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
 ANGHEL, IONUȚ-MARIAN

Forme de guvernare a situației romilor : scurt istoric de la Iluminism la Uniunea Europeană / Ionuț-Marian Anghel. - București : Tritonic Books, 2023

Conține bibliografie
 ISBN 978-606-749-717-5

316
 323.1

Coperta: Alexandra Bardan
 DTP: Ioan Dorel Radu
 Editor: Rebeca Cojocaru
 Comanda nr. SOC09/2023
 Bun de tipar: Noiembrie 2023
 Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

CUPRINS

Mulțumiri 9

Introducere

Voința continuă de a îmbunătăți situația romilor din Sud-Estul Europei 11
 Reinventarea romilor ca minoritate pan-europeană 16
 Cadrul conceptual și metodologic al studiului 22

Capitolul 1.

Conceptualizarea guvernamentalității și raționalizarea exercițiului puterii 29
 1.1. Geneza conceptuală a guvernamentalității – de la micro-fizica la macro-fizica puterii 34
 1.2. Efectul Foucault 49

Capitolul 2.

Trecerea de la guvernare la guvernanță în politica (publică) europeană 55
 2.1. Transformarea structurilor de guvernanță la nivelul UE și (sub)național sub auspiciile unei europenizări mai profunde 55
 2.2. Cele două înțelesuri ale guvernanței 60
 2.3. Instrumentele „hard” și „soft” ale guvernanței 61

Capitolul 3.	
Politicile de asimilare a minorității rome din perioada iluministă a Imperiului Habsburgic: rolul cameralismului și științelor polițienești	65
3.1. Cameralismul și științele polițienești în Imperiul Habsburgic al secolului al XVIII-lea	68
3.2. Europa în căutarea „țiganului autentic”: descoperirea „științifică” a romilor în decursul secolului al XVIII – lea	73
3.3. Politicile de asimilare a minorității rome din Imperiul Habsburgic sub raționalitatea politică a rațiunii de stat	80
Capitolul 4.	
Guvernarea „problemei” rome în timpul socialismului de stat	87
4.1. A existat o guvernamentalitate socialistă?	88
4.2. Minoritatea romă în peisajul etno-politic socialist românesc	90
4.3. Sedentarizarea și proletarizarea ca tehnologii ale guvernării	95
4.3. Depolitizarea programelor socialiste de modernizare-asimilare	101
Capitolul 5.	
Europeanizarea reprezentărilor privind minoritatea romă și guvernamentalizarea (neo-liberală) a politicilor de dezvoltare și de securitate umană <i>vis-a-vis</i> de minoritatea romă	111
5.1. Europeanizarea reprezentărilor privind minoritatea romă. Omogenizarea unor grupuri diverse lingvistic sau ocupațional sau umbrela omogenizatoare de „rom”	112
5.2. Neoliberalismul ca guvernamentalitate	129
5.3. Guvernamentalizarea (neo-liberală) a politicilor de dezvoltare și de securitate umană <i>vis-a-vis</i> de minoritatea romă	146
Capitolul 6.	
Contestarea practicilor neo-liberale de formulare și soluționare a problemelor minorității rome	165

6.1. Transformarea formelor și instrumentelor de guvernanță în perioada postsocialistă	169
6.2. Contestarea practicilor guvernantei neo-liberale	175
6.3. Discursul dezvoltării întors pe dos: guvernarea slum-urilor și ghetourilor urbane în care locuiesc cei mai săraci dintre romi	189
Capitolul 7.	
Concluzii	201
Interviuri	211
Bibliografie	213

Capitolul 1.

CONCEPTUALIZAREA GUVERNAMENTALITĂȚII ȘI RAȚIONALIZAREA EXERCITIULUI PUTERII

CAPITOLUL SCHIȚEAZĂ PRINCIPALELE dezvoltări teoretice, metodologice și conceptuale din cercetările lui Michel Foucault despre guvernare și guvernamentalitate. Mă refer aici în special la cercetările realizate și prezentate în a doua parte a anilor 1970 în cadrul prelegerilor sale susținute la Collège de France, unde a deținut și poziția de director al catedrei de istorie a sistemelor de gândire între 1970 și 1984, anul morții sale. Pentru scopul capitolului de față ne vom referi în special la trei dintre cursurile ținute la Collège de France, desfășurate în ani academici succesivi: „Societatea Trebuie Apărată” (SMD) (1975–1976), „Securitate, Teritoriu, Populație” (1977–1978) (STP) și „Nașterea Biopoliticii” (BBP) (1978–1979).¹¹ Aceste trei cursuri, alături de unele dintre cărțile sale publicate în aceeași perioadă, „A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii” (DP) (1975) și „Istoria sexualității. Vol. 1” (HS) (1976) au pus bazele „setului său de instrumente conceptuale” privind analiza statului și exercitarea puterii în societățile moderne.

¹¹ Între 1976 și 1977, Michel Foucault a fost într-un an sabatic.

O mare parte din cercetările lui Foucault despre stat și putere, utilizate drept concepte analitice, provine din critica sa față de înțelegerile mai filosofice și juridice ale puterii politice, sau ceea ce savantul francez a numit înțelegerea „juridico-politică” a puterii. Într-o analiză recentă ce urmărește traiectoria ideilor și conceptelor lui Foucault, ce au condus într-un final la creionarea direcției de cercetare privind analitica guvernării sau guvernamentalității, Lemke (2010; 2019) observa trei puncte principale critice, pe care Foucault le formulează împotriva discursului politic despre putere (și exercitarea ei). În primul rând, puterea nu este o esență (*substance*), ci trebuie analiză în termeni relaționali (de relații de putere). Puterea nu este un bun sau un drept deținut doar de anumiți indivizi sau clase (excluzând alți indivizi sau alte clase în același timp), ci mai degrabă trebuie să analizăm puterea ca un set de relații de putere, transpuse adesea în tactici conflictuale și suprapuse. Foucault (1978b, 93) propune un punct plecare **nominalist** pentru studierea exercitării puterii:

[Pentru a analiza puterea] [T]rebuie să fi nominalist, fără îndoială: puterea nu este o instituție și nu este o structură; nici nu este o anumită forță cu care suntem înzestrați; este numele care se atribuie unei situații strategice complexe dintr-o anumită societate.

În al doilea rând, Foucault critică abordările din științele sociale care identifică puterea cu puterea politică și concentrarea (exercitării) puterii în instituțiile de stat. Puterea nu este centralizată în mâinile instituțiilor statale și nici nu se exercită numai de sus în jos, ci merge dincolo de puterea centralizată în mâinile instituțiilor de stat, către capilaritățile sistemului social (ex. fabrici, școală, sistemul medical, experți, etc). În consecință, transformările de organizare economică sau politică a statului nu conduc neapărat și la dispariția unor forme de putere (Jessop 2007; Lemke 2010, 32).

Nu în ultimul rând, puterea nu poate fi exercitată doar prin constrângere, forță sau violență și nici nu poate fi redusă doar la reproducerea sau legitimarea unor relații de putere, ci aceasta are și un rol productiv, prin producerea unei noi forme de cunoaștere asupra indivizilor ce trebuie guvernați.

Critica lui Foucault privind discursul „juridico-politic” are rolul de a „tăia capul regelui” (*cut off the king's head*), (1978b), o metaforă pentru exercitarea puterii prin intermediul aparatului juridic (legi, interdicții, cenzură) și al instituțiilor politice. Savantul francez remarcă că ar fi nevoie în schimb de „[...] o filosofie politică care nu se rezumă în jurul problemei suveranității, nici prin urmare în jurul problemelor legii și prohibiției. Trebuie să-i tăiem capul Regelui: în teoria politică, acest lucru nu a fost încă realizat” (1980, 121). Acest imperativ a fost considerat de Foucault doar un prim pas în redirecționarea cercetării privind exercitarea puterii. O bună parte a cercetărilor prezentate sau publicate în a doua parte a anilor 1970 de către Foucault au încercat să răspundă la întrebarea „cum se face că acest corp fără cap se comportă adesea ca și cum ar avea într-adevăr un cap” (Dean 1994, 156).

În acest context, Foucault devine interesat de problematica guvernării. Savantul francez folosește conceptul de guvernare atât într-un sens mai larg, cât și într-un sens mai restrâns. În sensul cel mai larg, guvernarea reprezintă „toate acele modalități de a reflecta și de a acționa care au drept scop modelarea, ghidarea, gestionarea conduitei indivizilor conform anumitor scopuri sau principii” (Rose 1996a, 41). Una dintre cele mai frecvent utilizate definiții ale guvernării date de Foucault este aceea de guvernare drept „dirijarea conduitei” (*the conduct of conduct*) (Foucault 1991). Dar cum poate fi această definiție sumară operaționalizată? Pentru Foucault, guvernarea conduitei indivizilor sau chiar guvernarea sine-lui implică o pluralitate de agenții, autorități, instituții care încearcă să modeleze sau să schimbe în mod deliberat părți

ale conduitei indivizilor, pentru a îndeplini o varietate de scopuri. Mitchell Dean (2010, 18), unul din intelectualii cei mai apropiați de ideile foucauldiane, a extins definiția acestuia a guvernării drept „dirijare a conduitei”, spre o înțelegere mai largă a procesului:

Guvernarea este orice activitate mai mult sau mai puțin calculată și rațională, întreprinsă de o multitudine de autorități și agenții, care utilizează o varietate de tehnici și forme de cunoaștere, care încearcă să modeleze conduita lucrând prin dorințele, aspirațiile, interesele și convingerile diferiților actori, pentru scopuri certe, dar schimbătoare și cu un set divers de consecințe, efecte și rezultate relativ imprevizibile.

Definiția oferită de Dean implică faptul că o analiză a guvernării este un proces complex în care trebuie analizate mijloacele de calcul, activitățile raționale (adică orice formă explicită și sistematică de gândire despre modul în care lucrurile sunt sau ar trebui guvernate), tipul de guvernare, autoritatea sau agenția, formele de cunoaștere implicate în guvernare (de exemplu, expertiză, discursuri), tehnicile și alte mijloace folosite în comportamentele de guvernare, actorii care trebuie guvernați și, în final, scopurile și rezultatele care se urmăresc a fi atinse prin schimbarea comportamentului.

Există, de asemenea, o utilizare mai restrânsă a conceptului de guvernare în lucrările lui Foucault, care este mai apropiată de sensul guvernamentalității și se referă la „afacerile multiple ale unui teritoriu și ale populației ce trăiește pe el pentru a-i asigura bunăstarea și, în același timp, a stabili diferențieri între sferele de acțiune legitime ale diferitelor tipuri de autoritate” (Rose 1996a, 42). Guvernarea are ca ultim scop bunăstarea populației, îmbunătățirea condițiilor de viață, a prosperității, longevității, sănătății etc., iar mijloacele de intervenție asupra populației vor fi fie directe, fie indirecte, prin tehnici de intervenție care să stimuleze aceste procese (Foucault 1991, 100).

Foucault introduce pentru prima dată neologismul de guvernamentalitate în cursul STP (Foucault 1978a) pentru a explica modul în care practicile de guvernare (*government*) – programele și tehnicile prin care indivizii sau grupurile sunt guvernați – se leagă de raționalitățile de guvernare (*mentalities*), adică de câmpurile discursive în care problemele de guvernare apar, sunt delimitate și pentru care sunt propuse soluții¹². Astfel, consideră Foucault, nu este posibil să studiem tehnologiile ale puterii fără să analizăm raționalitățile politice din spatele lor. Acestea din urmă sunt mașinării sau aparate intelectuale care fac realitatea socială aptă de a fi construită în așa fel în care se poate interveni asupra ei (Rose și Miller 1992, 179; Lemke 2001). Conform lui Nikolas Rose (1996a, 42), raționalitățile politice au trei caracteristici: a) unul moral – idealurile și principiile pe care guvernarea trebuie să le urmărească; b) epistemologic – în care sunt încorporate concepții particulare despre obiectele ce trebuiesc guvernate – națiuni, populații, economii, comunități – și subiecții care trebuiesc guvernați – cetățeni, subiecți, indivizi; c) limbajul specific guvernamentalităților sau stilul de argumentare. Limbajul utilizat în cadrul raționalităților politice nu este unul neutru, ci devine o tehnică intelectuală ce creează o realitate asupra căreia se poate interveni pentru a deveni capabilă de îmbunătățire.

Așadar, pe de o parte, mentalitățile de guvernare configurează un domeniu (ex. incluziunea minorității rome) pentru a-l putea deschide unor eventuale intervenții și modificări. Pentru ca acest lucru să aibă loc, activitatea de guvernare trebuie problematizată. Problematizarea nu se axează pe răspunsuri sau soluții la probleme specifice, ci mai degrabă pe modul în

¹² O lucrare apărută în România care explică conceptele principale din cursurile ținute de Michel Foucault în anii 1978–1979 la College de France, o reprezintă cea publicată de Demetrescu și Tăut (2014) „Guvernamentalitatea. Forme și tehnici ale puterii în Occident”.

care comportamente, lucruri, procese sociale devin probleme ce trebuiesc rezolvate sau gestionate în moduri specifice. A analiza practicile de problematizare, consideră van Baar (2011b, 11), înseamnă a interoga de ce apare acea problemă și de ce acel mod de problematizare apare în acel context temporal. În acest sens, cunoașterea (expertiza) nu are doar un rol instrumental, ci este parte integrantă a formării câmpului guvernării. Acesta din urmă se referă la modul în care realitatea socială este amenajată astfel încât să se poată interveni asupra ei, precum și a rolului tehnicilor de guvernare (instrumente statistice, grafice, reprezentări vizuale) în structurarea problemei de guvernat. Pe de altă parte, mentalitățile de guvernare structurează forme specifice de intervenție – tehnologii de guvernării. Acestea din urmă reprezintă strategii, tehnici, proceduri menite a dirija conduita individului/obiectului de guvernat conform unei raționalități politice. O astfel de tehnologie politică sunt, de exemplu, programele de mobilizare care acționează prin mijloace tehnice asupra capacităților umane (ex. training, reconversie profesională, creșterea stimei de sine) (a se vedea de exemplu Cruikshank 1999).

1.1. Geneza conceptuală a guvernamentalității – de la micro-fizica la macro-fizica puterii

Așa cum am arătat în prima parte a capitolului, abordarea metodologică a lui Foucault pleda nu pentru o analiză a relațiilor de putere exercitate de sus în jos, de la nivelul instituțiilor statului către cetățeni, ci mai degrabă pentru analiza tehnologiilor, tehnicilor și practicilor de guvernare exercitate de o rețea laxă de actori publici sau/și privați, unde instituțiile publice/statale au reprezentat doar „locuri temporare pe care au fost încercate și combinate diverse practici [de guvernare]” (Valverde 2007, 173). Perspectivei globale a exercitării relațiilor de putere de sus în jos, dinspre stat către cetățeni,

Foucault propune o „micro-fizică” a relațiilor de putere pe care a dezvoltat-o în cercetarea sa despre disciplină, despre care savantul francez credea a fi principala formă de putere în modernitate. În cartea sa, DP (1995), Foucault urmărește istoria disciplinării corpului uman, pornind de la exemplul închisorii. Deși cartea are ca subtitlu „Nașterea închisorii”, este mai puțin despre nașterea închisorii în sine și mai mult despre modul în care, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, s-au dezvoltat noi moduri de exercitare a puterii, ca urmare a transformărilor sociale complexe ale perioadei (industrializare, creștere urbană și demografică). Studiul pleacă de la observația că în decursul secolului al XVIII-lea și începutului secolului al XIX-lea, în marea parte a Europei de Vest, pedeapsa corporală în spațiile publice (supliciu), care reflecta în principal puterea suverană asupra supușilor săi, a fost înlocuită cu închisoarea, ca principală politică penală.

Foucault interoghează critic cele două argumente principale pentru o astfel de schimbare a practicilor penale. Primul argument este că reformatorii au căutat să umanizeze modul în care sunt aplicate pedepsele prin scăderea intensității pedepsei și a suferinței provocate corpului. Al doilea argument urmărește schimbarea politicii penale către închisoare ca o consecință a schimbărilor economice, juridice și politice de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Schimbarea modului dominant de pedeapsă de la supliciile publice către închisoare derivă din „rațiuni egalitare ce corespund eforturilor societăților burgheze de a-și asigura o bază în dreptul natural” (Lemke 2019a). După cum sintetizează Foucault: „[închisoarea] este cea mai clară, mai simplă și mai echitabilă dintre pedepse” (1995, 232). Astfel, a fi privat de libertate îi afectează pe toți membrii societății în mod egal. Nu în ultimul rând, închisoarea reprezintă forma logică a pedepsei într-o societate industrială, bazată pe mărfuri. Munca depusă de persoanele încarcerate

LIBRIS

We know
books

pentru un anumit salariu oferă un argument economic pentru proliferarea închisorilor.

În analiza sa asupra practicilor penale care au condus la proliferarea metodelor carcerale de pedepsire, Foucault critică cele două argumente pentru a fi insuficiente. Închisoarea nu a însemnat o diminuare a intensității pedepsei, ci mai degrabă o schimbare a scopurilor și metodelor. Încarcerarea nu înseamnă doar privarea de libertate, ci avea scopul de a educa și îmbunătăți subiectul (Foucault 1995). Mai mult, „nașterea închisorii” nu poate fi rezultatul unui sistem capitalist, economic, deoarece din punct de vedere economic, închisorile sunt neprofitabile, inhibă mobilitatea forței de muncă (o măsură anticapitalistă) și sunt un corp străin în funcționarea pieței (Lemke 2019a). Acesta este punctul în care Foucault își aduce contribuția originală deoarece descrie valoarea economică a închisorilor. Acestea nu sunt o modalitate prin care subiecții își plătesc „datoriile” față de societatea pe care a ofensat-o prin încălcarea normelor sau prin încorporarea subiecților în procesele economice care generează plusvaloare. Plusvaloarea închisorii este că produce „indivizi economici”, subiecți docili și utili. Așa cum argumenta savantul francez: „Dacă, în ultimă instanță, munca închisorii are un efect economic, este prin producerea de indivizi mecanizați conform normelor generale ale unei societăți industriale” (1995, 242). Foucault asociază transformările de la nivelul practicilor și tehnicilor de guvernare a corpului (și „sufletului”) cu apariția de-a lungul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea a unor tehnici de putere, pe care acesta le numește discipline. Spre deosebire de tehnicile de putere anterioare care vizau întregul corp al individului, disciplinele reprezintă un set de tehnici de putere care „descompune” activitatea corpului în activități separate (mișcări, gesturi, rapiditate) și caută să antreneze individual aceste forțe astfel încât să poată fi utilizate eficient și controlate în mod optim (Foucault 1995, 136–37). Apoi, obiectul de con-

trol al disciplinelor nu ține de comportamentul sau limbajul corpului, ci eficientizarea mișcărilor, supravegherea lor, astfel încât se pot obține cel mai bune rezultate într-un interval de timp. Foucault sintetizează apariția disciplinelor ca tehnici de guvernare a corpului drept „aceste metode, care au făcut posibil controlul meticolos al operațiunilor corpului, care asigurau supunerea constantă a forțelor sale și le impuneau un raport de docilitate-utilitate” (1995, 137).

În DP, Foucault petrece mult timp descriind tehnologiile și tehnicile disciplinare care operează la nivel corporal sau ceea ce el numește „micro-politica sau anatomo-politica corpului uman” (antrenarea corpurilor, examinarea, separarea activităților pe interval de timpi etc.). Dar odată cu publicarea cărții „Istoria sexualității. Volumul 1” (1976) și mai departe în cursul SMD, Foucault distinge între o anatomo-politică a corpului uman, care operează la nivel individual, și o biopolitică a populației. Biopolitica este, după Foucault, o formă de putere, dezvoltată în secolul al XVIII-lea, preocupată de administrarea vieții ființelor umane, care sunt reprezentate nu drept o suită de corpuri individuale, ci ca populație (Foucault 1978b). Foucault (2008, 317) definește biopolitica drept:

Încercarea, începând din secolul al XVIII-lea, de a raționaliza problemele puse practicii guvernamentale de fenomene caracteristice unui ansamblu de ființe vii care formează o populație: sănătate, igienă, natalitate, speranță de viață, rasă.

Foucault leagă „biopolitica” de ascensiunea disciplinelor științifice precum biologia și medicina modernă, care produceau cunoaștere despre regularitățile populației, cu privire la natalitatea și mortalitatea acesteia, problemele generale privind sănătatea și bolile, inclusiv fizice și psihice. Dar biopolitica, ca formă de putere, nu este monopolizată doar de instituțiile de sănătate. Întrucât biopolitica „exercită o influență pozitivă asupra vieții, care se străduiește să o administreze, să o opti-

mizeze și să o multiplice, supunând-o unor controale precise și reglementări cuprinzătoare” (Foucault 1978b, 137), aceasta are ca obiect de intervenție condițiile sociale, culturale, economice, de mediu și geografice în care trăiesc indivizii (Dean 2010). În consecință, biopolitica „se preocupă de familie, de locuință, condiții de viață și de muncă, de ceea ce numim stil de viață, de probleme de sănătate publică, de modele ale nivelurilor de creștere economică și de standardele de trai” (Dean 2010, 119).

Trecerea, în lucrările lui Foucault, de la un accent pe microfizica puterii, care stabilește corpul individual ca obiect de intervenție, la o biopolitică a populațiilor, care se ocupă de tehnologiile puterii, tehnici și programe de administrare și îmbunătățire a vieții populației (sau a unei părți din ea) este explicată de Colin Gordon (1991) ca răspunsul lui Foucault la criticile aduse de stânga marxistă, la analiza puterii doar în termeni de microfizică a puterii. Potrivit lui Gordon, o problemă nerezolvată în lucrările lui Foucault, care a fost criticată de marxiști, a fost aceea că „această nouă atenție la specificul relațiilor de putere și textura detaliată a tehnicilor și practicilor particulare, nu a reușit să abordeze sau să arunce lumină asupra problemelor globale ale politicii, și anume relațiile dintre societate și stat” (1991, 4). Acest lucru l-a determinat pe Foucault să extindă analiza tehnicilor și practicilor care guvernează indivizii la tehnici și practici de guvernare a populațiilor (sau părți ale acesteia).

Într-adevăr, în HS dar mai ales în SMD, Foucault trece de la o micro-politică a corpului la o biopolitică a populației (sau rasă, așa cum o numește el în cursul SMD), dar instrumentele metodologice pe care le-a folosit în DP pentru a studia tehnicile și mecanismele disciplinare ale puterii urmau să fie aplicate noii biopolitici a populației. Pentru a compara (dis)continuitățile din lucrarea lui Foucault despre micro-politica corpului (puterea disciplinară) și biopolitica populației, mă

bazez pe prelegerile sale din cursul SMD, în special pe ultima prelegere din curs.

Foucault începe ultima prelegere afirmând că în cursul secolului al XIX-lea s-a dezvoltat un nou fenomen, „ceea ce s-ar putea numi stăpânirea puterii asupra vieții”, în care biologicul a intrat sub controlul statului sau că cel puțin a existat „o anumită tendință care conduce la ceea ce s-ar putea numi controlul statului asupra biologicului” (1997b, 239–40), un proces pe care savantul francez îl discută nu din perspectiva teoriei și discursului politic, ci din cea a „mecanismelor, tehnicilor și tehnologiilor puterii” (1997b, 241). Foucault continuă cu descrierea cele două fațete ale „exercitării puterii asupra vieții”. Pe de o parte, „am văzut apariția unor tehnici de putere care erau centrate în esență pe corp, pe corpul individual” (1997b, 242). Desigur, se referă aici la discipline pe care le-a analizat deja în DP. Acestea sunt tehnici și dispozitive care caută să individualizeze și să controleze corpul individului, pentru a face din acesta un corp docil (a se vedea mai sus). Pe de altă parte, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a apărut o altă tehnologie a puterii, care nu era disciplinară (dar nu o exclude), care își are ținta „nu omul-ca-corp [...] ci omul ca specie [...] în măsura în care formează, dimpotrivă, o masă globală care este afectată de procesele generale caracteristice nașterii, morții, producției, bolii etc.” (1997b, 242–43). Foucault numește această tehnologie a puterii, biopolitica rasei umane, ceea ce el a numit anterior biopolitica populației în HS.

Astfel, obiectul de intervenție pentru biopolitică nu este organismul individual care are nevoie de antrenament, supraveghere (disciplină), ci o serie întreagă de procese precum natalitatea, rata de fertilitate, rata de reproducere, rata mortalității, longevitatea și „întreaga serie de probleme economice și politice” care „devin obiecte de cunoaștere ale biopoliticii și țintele pe care aceasta încearcă să le controleze” (1997b, 243).